

Suomen ja Euroopan vuorovaikutus -luentosarja
Helsingin Yliopisto, 3.12.2010

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

”Saksan tulevaisuus on idässä”

Oletteko meidän saksalaisia vai oikea saksalainen?

Pobjeda

Saksa ei ole vihollinen

Saksalais-venäläinen läheisyys

Pitkä tie Länteen

Venäjä rajoittuu Jumalaan

Opi saksalaisilta!

*Ostpolitik*in jatke

Paasikivi puhui Suomen ”kohtalon kolmiosta”, jolla hän tarkoitti Moskovaa, Berliiniä ja Tukholmaa. Tällä kolmiolla ei enää ole turvallisuuspoliittista relevanssia. Silti Venäjä, Saksa ja Ruotsi ovat yhä keskeisiä maita Suomelle.

Ruotsin ”liukuminen etäämmälle suomalaisten mielikuvamaailmassa” lainatakseni Matti Klingeä¹, hämärtää Ruotsin merkitystä semminkin, kun me huolimattomuuttamme leikimme aitosuomalaisuuksilla.

Saksan merkitys Suomelle on monella tapaa suurempi kuin yleisesti ajatellaan. Saksa on Euroopan suurin maa ja euron takuuvaltio, mutta Saksan merkittävin rooli Suomen kannalta on sen erityissuhde Venäjään.

Venäjän ja Saksan välillä on vahva affiniteetti. (Sivistyssanakirjan mukaan ”affiniteetti” on ”kemiallista taipumusta/hanakkuutta yhdistymiseen”.) Ilmiö ei ole uusi, ja se on yhä ajankohtainen. Väitän, että historiallisessa perspektiivissä sekä Bismarckin jälkeisen Saksan hairautuminen tavoittelemaan maailmanvaltaa² että Hitlerin *Ostfeldzug* olivat poikkeus Venäjä-suhteissa. Ajallisesti pisin tauko Saksan ja Venäjän tiiviissä

¹ Matti Klinge: „Jupisteeri“, s. 177, 2010.

² Fritz Fischer: „Griff nach der Weltmacht, die Kriegszielpolitik des Kaiserlichen Deutschland 1914–18“, 1961.

suhteissa oli kuitenkin kylmä sota. Länsi-Saksa nousi Neuvostoliiton suurimmaksi kauppakumppaniksi 1980-luvulla erityisesti vuonna 1970 tehdyn kaasusopimuksen jälkeen.

Oletteko meidän saksalaisia vai oikea saksalainen?

Muistan elävästi ensimmäisen esimieheni ulkomaanedustuksessa, Björn-Olof Alholmin, joka toimi suurlähettiläänä Moskovassa vuosina 1970–74. Hänen raportointinsa oli harkittua, ei koskaan henkilökohtaista ja lähinnä lähetystön kielenkääntäjän katsauksiin perustuvaa neuvostolehdistön referointia. Hän osasi kohtuullisen hyvin venäjää, vaikka vältti sen puhumista virallisemmissä yhteyksissä. Hän seurasi kunnan diplomaattina valppaasti Neuvostoliiton loppujen lopuksi aika suppeaa painettua sanaa. Alholm oli palvellut Moskovassa kerran aiemmin edustuston kakkosmiehenä vuosina 1963–70 eli ”lähetystöneuvoksena”. (Nykyisin inflatoitunut titteli on hienompi – kakkonen on peräti ministeri, *polnomotshnii ministr, minister, Gesandter.*)

Alholm ei paljoa nuoresta virkamiesharjoittelija/avustajasta piitannut. Kerran, ja vuosi oli 1974, hän kuitenkin puhui pitkään siitä, miten neuvostolehdistön sävy Länsi-Saksaa ja saksalaisia kohtaan on nykyisin tyystin toinen. Hänen vertailukohtansa oli 1960-luvun Moskova. Alholm ei lakannut hämmästelemästä, miten kirjoittelu on vajaassa kymmenessä vuodessa voinut niin täydellisesti muuttua. Vielä 1960-luvulla vihanpito oli päivittäistä ja tyyli sen mukaista, lähinnä sodanaikaista. (Neuvostopropaganda kohdisti raivonsa Saksan jälkeen Kiinaan.)

Sävy muuttui idänsopimusten myötä 1970–71, joskin neuvostoelokuvat vaalivat viholliskuvaa vielä pitkään. Neuvostoaikaista tunnelmaa kuvasi osuvasti venäläisten yleispätevä selitys milloin millekin asialle – ”sodasta on kulunut vasta kolmekymmentä/neljäkymmentä vuotta” kun meidän mielestä sodasta oli kulunut jo yli kolmekymmentä vuotta. Neuvostoliitto ja sen talous oli yhä militarisoitu ja ulkomaalaiset outo, viranomaisia häiritsevä elementti.

Moskovalaisen urbaanilegendan mukaan kolhoositorin mummo kysyi saksalaiselta asiakkaaltaan **oletteko meidän saksalaisia vai oikea saksalainen** (*Vy nash ili nastajashi nemets?*) Sen sijaan länsisaksalaisia diplomaatteja, lehtimiehiä tai harvoja opiskelijoita ei 1970-luvun Neuvostoliitossa kohdeltu hyvin. Muistan vuodelta 1976 Leningradista lehdistöhyökkäyksen saksalaista kollegaani kohtaan, joka oli pitänyt yhteyttä taiteilijoihin ja jonkin asteen dissidentteihin. Aihe oli mitätön ja tyyli loukkaava, joten pääkonsuli Antti Karppinen ja varakonsuli Nyberg kävivät näkyvästi ilmaisemassa länsisaksalaisille kollegoilleen solidaarisuutensa.

Erityisen vastenmielisiä olivat länsidiplomaattien perheiden, jopa lasten pelästyttämiset. Viesti oli selvä – varokaa. Tällaisen kiusanteon kohteeksi suomalaiset eivät yleensä joutuneet.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

Pobjeda

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

Kieltämättä Voitto, isolla V:llä – *Pobjeda* – on Venäjän kansan ja Neuvostoliiton suurin saavutus, joka väestön silmissä legitimoii kommunistipuolueen vallan. Tässä kommunistivalta Neuvostoliitossa poikkiesi ratkaisevasti muusta itäblokkista Jugoslaviaa lukuun ottamatta.

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Brezhnevin aikana Voiton muisteleminen meni täysin överiksi ja johti toinen toistaan mahtipontisempien muistomerkkien rakentamiseen ympäri maata. Tutustuin Suomen ja Neuvostoliiton välisen talouskomission liikennetyöryhmän sihteerinä vuosina 1977–79 Juri Leonidovitsh Brezhneviin, liikenneasioista vastaavaan ulkomaankauppaministerin sijaiseen. Ujo ja pahasti alkoholisoitunut Juri Leonidovitsh toi hakematta mieleen Taneli Kekkosen. Juri Leonidovitsh matkusti yleensä vaimonsa ja sihteerihoiturin kanssa, josta jälkimmäinen piti kulliseja yllä. Vastavierailuna talviselle käynnille Rovaniemellä Juri Leonidovitsh vei meidät Mustalle merelle Novorossiskin lähistöllä sijaitsevalle ”Vähä Maaksi” (*Malaja Zemlja*) kutsutulle niemelle. ”*Malaja Zemljalla*” vuosina 1943–44 saarroksiin jääneen joukko-osaston 225 päivää kestänyt kamppailu oli nostettu Suuren isänmaallisen sodan suureksi taisteluksi. *Malaja Zemljata* puolustaneen rykmentin valistusupseeri eli politrukki (*polititsheski rukovoditelj – politruk*) oli eversti Leonid Brezhnev. Muistomerkkin mittasuhteet olivat valtavat ja muistan, miten liikuttunut rouva Brezhneva hypisteli ”*dedushkan*”, lastensa isoisän manttelia bunkkerimuseossa.

Brezhnev stilisoitiin sotasankariksi ja ylennettiin lopulta Neuvostoliiton marsalkaksi. Hän kantoi rinnassaan viittä Sankarin tähteä, kolmea Neuvostoliiton sankarin (tylppäkärkistä) ja kahta Sosialistisen työn sankarin (teräväkärkistä) tähteä. Tämä oli jo sopimatonta, sillä lapsikin Neuvostoliitossa tiesi, että vain marsalkka Georgi Zhukoville oli myönnetty neljä (Neuvostoliiton) sankarin tähteä.

Muistan erään pikakäyntini Tretjakovin galleriassa joskus 1978 tai 1979. Pysähdyin ihaillemaan Brezhneviä marsalkan sotisovassa ja ystävällinen siivoojamummo totesi oma-aloitteisesti – ”*nash generalissimus*”. Ei toki, se oli Stalinin sotilasarvo, eikä Stalinin univormu, jossa oli vain yksi Neuvostoliiton sankarin tähti, ollut operettiasu. Mutta babushkan mielessä ero ei ilmeisesti ollut niin suuri.

Tänään sodan ja Voiton muistelo ilmenee pakonomaisena veteraanien muistamisena juhlapäivinä ja lupauksena vihdoinkin rakentaa raihnaisille veteraaneille monta kertaa luvatut asunnot. Lisäksi asiaan kuuluvat Mosfilmin tunnetuilla resursseilla tuotettavat happeningit.

Vitivalkeisiin lumipukuihin pukeutuneet miehet ja T-34 museotankit ilmestyivät lumettomalle Punaiselle torille 7.11.2010 lokakuun vallankaappauksen (*perevorot*) vuosipäivänä – kuten venäläinen lehdistö nykyisin vallankumouksen vuosipäivää kutsuu – muistuttamaan marraskuun 1941 paraatista. Vuoden 1941 paraati on osa Suuren isänmaallisen sodan historiaa, sillä siihen osallistuneet joukot siirtyivät lumiselta Punaiselta torilta suoraan rintamalle torjumaan Moskovaa lähestyvien saksalaisten hyökkäystä.³ Miksi vuonna 2010, on silti hyvä kysymys. Vuosi 2011 olisi edes tasavuosi. Tämän syksyn paraatispektaakkeli veti kuitenkin vähemmän katsojia kuin Venäjän kommunistipuolueen tapahtuma parin kilometrin päässä Oktjabarskaja-aukiolla, josta löytyy Moskovan viimeinen Leninin patsas.

Saksa ei ole vihollinen

Saksa ei ole enää vihollinen. Päinvastoin, Saksa on Venäjän tärkein kumppani ja ystävä. Voiton muisto on irtaantunut nyky-Saksasta. Liittokansleri Angela Merkelin osallistuminen Voiton päivän 65-vuotisparaatiin toukokuussa 2010 Punaisella torilla ei ollut enää uutinen. Viisitoista vuotta aiemmin Helmut Kohl oli paikalla Kremlissä, mutta ei näyttäytynyt Punaisella torilla.

Henkisesti Venäjän media on fiksoitunut supervalta Yhdysvaltoihin. Suurin osa erilaisista tilasto- yms. vertailuista tehdään yhä Amerikan kanssa. Kieli on kuitenkin asia, jossa ei ole paluuta menneiden aikojen läheisyyteen Saksan kanssa. Englanninkieli on myös Venäjällä ehdoton ykkönen. Saksan kuten muiden, paitsi englannin kielen osaaminen, on erikoistaito, jolle on aina oma selityksensä.

Lontoo on tämän päivän Pariisi venäläisille. Britanniassa ja lähinnä Lontoon alueella asuvien venäläisten määräksi arvioidaan noin 500 000. Venäläiset kilpailevat Lontoon kiinteistömarkkinoilla arabisheikkien kanssa. Venäjän eliitin lapset käyvät koulua Englannin ja Skotlannin *Public Schooleissa*, joiden maksavista asiakkaista he ovat arabien ohella suurin ryhmä.

Berliinin kaduilla kuulee venäjää vähintään yhtä usein kuin Helsingin keskustassa, joskin puhujat Helsingissä ovat yleensä turisteja. Saksaan on ”paluumuuttajina” (*Rücksiedler*) tullut lähes miljoona ns. Volgan saksalaista. Aikoinaan Katariinan kutsusta 1700-luvulla Etelä-Venäjälle ja erityisesti Volgan alueelle muutti saksalaisia talonpoikia, jotka Stalin

---

³ Rodrick Braithwaite „Moscow 1941, A City and Its People at War“, 2006.

vuonna 1941 karkotti Kazakstaniin ja Keski-Aasiaan. Tämän lisäksi Saksaan on muuttanut huomattava määrä juutalaisia IVY-maista. Noin 90 prosenttia Saksan juutalaisten seurakuntien 110 000 jäsenestä on ”itäjuutalaisia” (*Ostjuden*). Kaiken kaikkiaan Saksassa asuu noin 200 000 juutalaista. Luku oli korkeimmillaan vuosisadan vaihteessa, silloin juutalaisia eli Saksan valtakunnassa noin 600 000. Vuonna 1933 lukumäärä oli noin 500 000, eli alle prosentti Saksan väestöstä, joka oli tuolloin 65 miljoonaa. Berliinin itäpuolella sijaitsevan Euroopan suurimman juutalaisen hautausmaan Weissenseen hautakivien tekstit ovat nykyisin hepreaa ja venäjää.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Saksalais-venäläinen läheisyys

Maailmansotien välisenä aikana, lyhyenä Weimarin tasavallan kautena Berliini oli täynnä venäläisiä emigrantteja ja kulttuurihahmoja Ilja Ehrenburgista ja Vladimir Majakovskista Vladimir Nabokoviin, vain joitakin mainitakseni. Kirjassaan ”*Das Russische Berlin, Ostbahnhof Europas*” saksalainen historioitsija Karl Schlögel kuvaa **venäläisten osaa seuraavasti: he olivat kaikki mielessään matkalla joko Pariisiin tai palaamassa kotiin**. Kaupungissa julkaistiin vuosina 1918–24 enemmän venäjänkielisiä kirjoja kuin Moskovassa ja Pietarissa yhteensä.⁴

Neuvostoliiton tarkasti varjeltuja salaisuuksia oli Puna-armeijan ja Reichswehrin yhteistyö, joka päättyi vasta Hitlerin valtaantuloon. Muistan kun nuorena diplomaattina Moskovassa mainitsin asiasta ulkoministeriön eli MIDin kollegalle ja kuinka hän hämmästyti ja vaivautui, sillä hän ei tuntenut asiaa. Neuvostoliitin perheen vesa, joka myöhemmin palveli pariinkin otteeseen Tehtaankadulla, saattoi kokea viittaukseni provokaatioksi, mikä ei suinkaan ollut tarkoitus. Tietenkin olisi ollut viisaampaa välttää yleensäkin puhumasta asiaa, kuten neuvostodiplomaatit enimmäkseen tekivät, mutta sehän olisi ollut tylsää, ja Moskova ei nuoren diplomaatin mielestä suinkaan ollut tylsä.

Saksaa ja Venäjää, noita Versailles’n inhokkeja yhdisti yllättävän moni asia. Paitsi koettu nöyryytys ja eristäminen heitä lähensivät syvä vastenmieli – ”*negative Polenpolitik*”⁵ – Puolaa, tuota ”Versailles’n äpärää”, kohtaan, kuten Molotov asian ilmaisi. Yli sata vuotta aiemmin jaettu Puola oli palannut Venäjän ja Saksan väliin ja suora maayhteys katkennut.

Meidän on vaikea mieltää mennyttä saksalais-venäläistä läheisyyttä, joka oli paitsi maantieteellinen myös vahvasti sivistyksellinen. Vielä Stalinin lasten kotiopettaja oli saksalainen ja Kominternin kieli oli saksa. Todettakoon, että Dresdenissä asuneen Putinin tyttäret kävivät koulunsa loppuun Moskovan saksalaisessa koulussa.

---

⁴ Karl Schlögel „Das Russische Berlin, Ostbahnhof Europas“, s. 136, 2007.

⁵ Schlögel s. 11.

Pietarissa ja Moskovassa sekä kaikissa suurissa keisarillisen Venäjän kaupungeissa oli tuntuva saksalaisväestö, sivistynyt ja täysin venäläiseen yhteiskuntaan integroitunut. Vironmaa, Liivinmaa ja Kuurinmaa olivat vahvasti saksankielisiä. Saksalainen kirkko oli Venäjän varsinainen evankelis-luterilainen kirkko. Yhteys rajanaapuriin, protestanttiseen Preussiin oli tiivis ja dynastiset siteet vahvat. Keisarit Nikolai II ja Wilhelm II olivat serkuksia. Saksalaisen historioitsijan Gerd Koenenin mukaan saksalaiset olivat Venäjän keisarikunnan suurin etuoikeutettu vähemmistö.⁶ Mieleeni tulee Hitlerin silmälasipäisenä tulkkina maailmanhistorian kuvitukseen jäänyt Rudolf Hilger. Hän oli Moskovan saksalaisia, joka oli ainoastaan opiskellut Darmstadtissa, mutta asunut koko ikänsä Venäjällä. Vallankumouksen jälkeen hän palveli Moskovan-suurlähetystössä lähetystöneuvoksena ja toimi tarvittaessa poliittisen johdon tulkkina. Sodan jälkeen hän kirjoitti muistelmansa George F. Kennanin suojattina Washingtonissa.⁷

Pitkä tie Länteen

Tärkein huomio koskee silti Saksassa vallinnutta näkemystä, että **Saksan tulevaisuus on idässä**. Hitlerin *Lebensraum* -ajatus oli tämän päättelyn vulgaari huipentuma. Tämä Saksan ja Venäjän historian luku pohjaa kauan sitten haihtuneelle saksalaiselle antipatialle Länttä eli liberaalia Englantia ja demokraattista Ranskaa kohtaan. Kirjassaan ”Epäpoliittisen mietteitä” vuonna 1918 Thomas Mann vastusti rationalistisen yksinkertaistettua demokraattista kulttuuria, jota edusti latinalais-anglosaksinen ”Länsi”⁸. Heinrich August Winklerin teos ”*Der Lange Weg nach Westen*” kuvaa Saksan tietä kahden hävityn sodan kautta osaksi Länttä ja sen arvomaailmaa, demokratiaa ja kansalaisvapauksia kunnioittavaksi yhteiskunnaksi. Vaikka Saksa oli sivistyksellisesti osa läntistä kulttuurimaailmaa, sen käsitys omasta asemasta oli toinen. Saksan valtakunta koki olevansa universaalinen, ylikansallisen Pyhän roomalais-saksalaisen valtakunnan ”*Sacrum Imperiumin*” perillinen, ei kansallisvaltio. Mielenkiintoiseksi tämän havainnon tekee Venäjän näkeminen niin ikään universaalina ja ylikansallisena ”Itäroomalais-venäläisenä valtakuntana”. – Mutta Venäjän pitkä tie Länteen on yhä kesken.

Sisällissodan ja ennen muuta Vapaussodan kokeneen Suomen oli vaikea ymmärtää Weimarin tasavallan porvariston ja aristokraattien sympatiaa bolshevistista Venäjää kohtaan. Saksan valtakunnan ja keisarillisen Venäjän yhteys oli normaalimpi. Totesihan jo Fredrik Suuri, että Venäjä on

---

⁶ Gerd Koenen: „Der Russland-Komplex, Die Deutschen und der Osten 1900-1945“, s. 442, 2005.

⁷ Gustav Hilger: ”Wir und der Kreml, Deutsch-sowjetische Beziehungen 1918-1941 (*The Incompatible Allies*)“, 1955.

⁸ Jukka Mallinen: ”Totalitaristisia utopioita 20. vuosisadan Euroopassa”, Uusi Atlantis, s. 109, 2009.

Preussin luonnollisin (*natiirlichster*) liittolainen.⁹ Pietari I:n Suuri Euroopan matka (*Velikoje Posol'stvo*) alkoi vuonna 1697 Preussista, Königsbergistä.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland

office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

Venäjä rajoittuu Jumalaan

Jo ennen ensimmäistä maailmansotaa Saksassa vallitsi eräänlainen ”*Russenkult*”, johon vaikutti ennen muuta venäläinen kirjallisuus. Koenen siteeraa runoilija Rainer Maria Rilkeä: ”**Muut valtiot rajoittuvat vuoriin, meriin tai jokiin, mutta Venäjä rajoittuu Jumalaan**”¹⁰. Thomas Mannille venäläinen kirjallisuus oli ”pyhää”. Erityisesti Dostojevskin teokset kyntivät syvän vaon. 1920-luvulla puhuttiin saksalaisesta ”*Dostojevshinasta*”, jossa Dostojevskin lausumat elivät omaa elämäänsä. Hänen Saksaa vähättelevät arvionsa sivuutettiin ja näin Koenenin mukaan saksalaisille syntyi ikioma Venäjä-kuva.¹¹ (Aina kun venäjänkielessä suhisee vahvasti eli sukunimestä tai sanasta muodostetaan erisnimi *shtsh*-kirjaimen avulla, on ilmaisu yleensä kielteinen tai pahaenteinen: *Pugatshovshtshina* – 1773–74 kapina, *Jezhovshtshina* – 1937 puhdistukset, *Zhdanovshtshina* – 1948 kulttuurielämän puhdistukset, *Semibankirshtshina* – 1996 seitsemän pankkiiriin ryhmä, joka rahoitti Jeltsinin uudelleenvalinnan.)

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Koenin viittaus ”ikiomaan todellisuuteen” tuli hakematta mieleeni, kun Matti Klinge päiväkirjassaan pohtii ilmaisun ”kansalainen” käyttöä Neuvostoliitossa: ”Neuvostoaikana operoitiin sellaisilla käsitteillä kuin ’kansalainen se ja se’, joka sisälsi ainakin periaatteellisen arvostuksen elementin.” – Toivottavasti Homeros-Jupisteeri oli vain nukahtanut, sillä ”*grazhdanin/grazhdanka*” oli käytössä vankileireillä, oikeussalissa tai kun miliisi kovisteli pelokkaita neuvostoihmisiä. ”¹²*Grazhdankaa!*” epäystävällisempää puhuttelua saa hakea. (”Toveri” (*tovarish*) on käytössä virallisesti enää Venäjän asevoimissa.)

Opi saksalaisilta!

Rapallon sopimuksen allekirjoittaja ja kohta sen jälkeen vuonna 1922 murhattu ulkoministeri Walter Rathenau kohosi valtakunnalliseen rooliin organisoimalla teollisuusjohtajan taidoillaan keisarillisen Saksan sotatalouden. Hän kävi intensiivisistä kirjeenvaihtoa sodan päämääristä ihailemansa kenraali Ludendorffin kanssa. Rathenaun mukaan Saksan edut eivät ole ”venäläisvastaisia”, sillä Saksa tarvitsee Venäjän markkinoita. Saksan päävihollinen on Englanti. Rauhan tullen **Saksasta tulee Venäjän rahoittaja, investoija ja suojelija** (*Protektor*). Mikäli Saksa taas häviää

⁹ Koenen s. 422.

¹⁰ Koenen s. 190.

¹¹ Koenen s. 44, 348-9.

¹² Klinge s. 265.

sodan, silloin Venäjältä tule ”uusi Amerikka”. Näin oli Rathenau parikymmentä vuotta aiemmin ennustanut Venäjän kehitystä.¹³

Ensimmäisen maailmansodan unohtuneisiin episodeihin kuuluu myös vallatun Puolan itäosan, Liettuan sekä Kuurinmaan muuttaminen saksalaisen kulttuurin mallivaltioksi. Tämä ”*Ober Ost*” (*Oberbefehlshaber Ost*) nimellä tunnettu sotilashallintoalue veti puoleensa kirjavan joukon liberaaleja romantikkoja. Kulttuurityötä tekemään lähteneiden valistusupseerien ihastus löytämäänsä juutalaisväestöä kohtaan kuulostaa groteskilta. Puolan jaon jälkeen Katariina Suuri määräsi suuren juutalaisväestön asuinalueeksi entisen Puola-Liettuan maille perustetun asuinalueen (*Tsherta osedlosti, Pale of Settlement*). Nämä *Mittelhochdeutschia* muistuttavaa jiddishiä puhuvat itäjuutalaiset stilisoitiin ensihuumassa vuosisatoja kestäneen slaavilaisen sorron alla germaanisen ”kansallisuutensa” (*Volkstum*) säilyttäneiksi. Parikymmentä vuotta myöhemmin saksalaisen sotilashallinnon ote oli näillä alueilla toinen.¹⁴

Lenin lähetti vielä sodan kestäessä kesällä 1918 talousmiehensä Leonid Krasinin neuvottelemaan Berliiniin, jossa Saksan teollisuusjohto ”vanhan Werner Siemensin johdolla” otti Siemens-Schuckertin entisen Pietarinedustuston päällikön avosylin vastaan. Krasin kävi myös länsirintamalla lupaamassa Ludendorffille Saksan kipeästi kaipaamia raaka-ainetoimituksia.

Vuonna 1918 nopeasti koottu Saksan teollisuuden ”**Venäjä-syndikaatti**”¹⁵ on vuosien mittaan muuttanut muotoaan, mutta säilyttänyt ytimensä Venäjän talouden modernisointikumppanina.

Rathenaun ja Ludendorffin luoma sotatalous on kaikkien suunnitelmatalouksien äiti. Venäjän sodanaikainen tunnus ”**Viha saksalaisia kohtaan**” muuttui Leninin johdolla päinvastaiseksi – ”**Opi saksalaisilta**”. Saksan ”valtiokapitalismi” oli Leninille esikuva. Saksan talouden mobilisointi oli Leninin silmissä sosialismia, joka yhdessä Venäjän sosialismin kanssa yhdistäisi voimansa taisteluun imperialismia vastaan. Saksan rintaman murtuminen ei suinkaan muuttanut Leninin perusnäkemystä. Imperialistiset interventionistit olivat bolshevistisen Venäjän varsinaisia vihollisia.¹⁶

Versailles’n ”pakkorauhan” tunnelmissa Saksassa viljeltiin teemoja kuten ”**lyöty Saksa ja murrettu Venäjä**” sekä ”**Venäjän idea rokotuksena Saksaa uhkaavaa Lännen saastetta vastaan**”.¹⁷ Osa oli lähinnä primitiivistä Bismarck-traditiota, mutta Venäjän rajattomilla raaka-aineresursseilla houkuttelu oli painava argumentti. Yhteistyö bolshevikkien

---

¹³ Koenen s. 71–72.

¹⁴ Koenen s. 73–75.

¹⁵ Koenen s. 170.

¹⁶ Koenen s. 171.

¹⁷ Koenen s. 227.

kanssa oli myös yhteistyötä ”juutalaisten marxistien” kanssa. Se ei taas Saksassa ollut ongelmatonta.

Rapallon sopimuksen luoma erikoissuhde ei kantanut taloudellisesti, vaikka saksalainen teknologia ja saksalaiset insinöörit olivat amerikkalaisten ohella Neuvostoliiton teollistamisen tärkeimmät yhteistyökumppanit. Vuonna 1928 perustettu Saksan teollisuuden Venäjä-komitea, ”*Russlandsausschuss der deutschen Wirtschaft*” oli ajallisesti toinen pyrkimys organisoida Saksan teollisuuden yhteistyö ja luoda vastakartelli Neuvostoliiton valtiokartellille. Suuri saksalainen kauppavaltuuskunta näki viisivuotissuunnitelmien tarjoamat mahdollisuudet vuonna 1931, mutta konkreettiset sopimukset kilpistyivät Weimarin tasavallan finanssivaikeuksiin. Kaupat olisivat edellyttäneet täysimääräistä rahoitusta Saksasta, johon ei ollut kykyä eikä halua. Weimarin Saksan ja Neuvostoliiton kanssakäyminen ei alkunnostuksen haihduttua yltänyt pitkälle.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador (ret.)

rene.nyberg@eastoffice.fi
Tel: +358-10-841 4101
Mob: +358-50-420 3840
Fax: +358-10-841 4110

Ostpolitikin jatke

Russland-Syndikatista ja Russlandsausschussista on vain askel *Ostausschuss der deutschen Wirtschaft* -järjestöön, joka alkuaan perustettiin Stalinin vielä eläessä vuonna 1952. Länsi-Saksan ja Neuvostoliiton taloudellinen yhteistyö käynnistyi varsinaisesti vuoden 1970 kaasusopimuksella, johon liittyi myös tärkeä kaasuputkien toimitus, jota Reaganin administraatio vastusti.

Käydessään Berliinissä marraskuun lopulla pääministeri Putin kiitti eroavaa Ostausschussin puheenjohtajaa Klaus Mangoldia henkilökohtaisesti ”Venäjän ja Saksan talouksien yhteistyön organisoinnista.”

Ostausschuss on oleellinen osa Saksan Venäjä-politiikkaa ja itse asiassa *Ostpolitikin* jatke. Taloudellinen kanssakäyminen Venäjän kanssa on määritelmän mukaan *public-private* eli se edellyttää hallituksen ja teollisuuden tiivistä yhteistyötä. – Mutta se onkin jo toinen tarina.